

Mezhepsel Uzlaşmada Umman Örneği

Giriş

İlk insan Hz. Adem'den bu yana savaş gerçeğini yaşayan insanoğlu, kimi zaman savaşın bilfiil aktörü olurken kimi zaman da kurbanı olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'dan çekilmesiyle birlikte bu coğrafyada güç dengeleri değişmiş, her ülke kendi çıkarlarına uygun gördüğü idari yapıyı benimserken küresel güçlerden de farklı oranlarda destek alarak ayakta kalmayı başarmıştır.

2001'de Afganistan'ın işgali ile başlayan Ortadoğu coğrafyasına yönelik askerî müdahaleler 2003'te Irak'ın işgali ile devam etmiştir. İslam'ın kadim başkentlerinden biri olan Bağdat'ın ABD tarafından işgal edilmesi, bu topraklarda uzun yıllardır yaşayan farklı etnik, dil, din, ırk ve renkteki insanı bölmüştür. İşgalden sonra oluşan kaos sebebiyle de mezhebî ve etnik grupların iktidarı elde etmek için kıyasıya savaştığı bir ortam oluşmuştur.

Irak işgalinin artçı sarsıntıları devam ederken, Ortadoğu yedi sene önce başlayan Arap devrimi hareketleri ile ikinci dalga bir değişim rüzgârı ile karşılaşmıştır. Tunus'ta 2011'de başlayan ilk halk ayaklanmasından sonra Mısır, Suriye, Libya, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerde devrim dalgaları farklı şekillerde tezahür etmiştir. Teknolojik gelişmelerle orantılı olarak sosyal medyanın etkili bir şekilde kullanılması ile kısa sürede hatırı sayılır kitleler harekete geçmiş, artık hiçbir siyasi sistemin eskisi gibi kalamayacağı gözler önüne serilmiştir. Arap halklarının demokrasi ve insan hakları talepleri, söz konusu ülkelerde her biri diğerinden farklı olan demografik ve etnik yapı gerçeğini su yüzüne çıkarırken yabancısı olmadığımız asabiyet, etnik köken, ırk ve mezhep kavramları da siyasi oyunların bir parçası olarak yeniden piyasaya sürülmüştür.

Şüphesiz mezheplerin siyasallaşması yaşanan son devrimlerden sonra oluşmamıştır. 1979 İran Devrimi ile Ortadoğu'da ilk defa bir mezhep siyasi olarak bir devletin paradigması olurken Körfez bölgesinde nüfus ve yüz ölçümü olarak en büyük ülke durumundaki Suudi Arabistan, Vahhabi doktrini üzerinden Sünni kanadın temsilciliğine soyunmuştur. Ortadoğu'da iki Müslüman ülkenin mezhep üzerinden sergilediği bu mücadele, aslında herkesin bildiği gibi sadece ilgili mezheplerin müdafaası değil bilakis bölgede siyasi aktörlük/liderlik mücadelesidir.

2011 yılında başlayan halk ayaklanmalarından sonra, Irak başta olmak üzere Suriye, Libya, Yemen gibi ülkelerde siyasi meselelerin çözümünde tarafların etnik yapı ve mezhepçilik şemsiyesi üzerinden bir güç mücadelesi içine girdiği görülmektedir. Aynı zamanda ve kısa sürede büyük bir kargaşaya neden olan bu halk ayaklanmalarının ne zamana kadar devam edeceğini ve artçı sarsıntılarının nerede ne şekilde ortaya çıkacağını öngörmek zor olsa da Ortadoğu'nun en önemli petrol ihracatçısı Körfez ülkeleri de yaşanan bu değişimlerden nasibini farklı şekillerde almaktadır.

"2011 yılında başlayan halk ayaklanmalarından sonra, Irak başta olmak üzere Suriye, Libya, Yemen gibi ülkelerde siyasi meselelerin çözümünde tarafların etnik yapı ve mezhepçilik şemsiyesi üzerinden bir güç mücadelesi içine girdiği görülmektedir."

Arap Körfezi'nin de Ortadoğu'nun bir parçası olması, dahası bu ülkelerin dünya petrol rezervlerinin yarısını elinde bulundurması, coğrafyada yaşanan değişim ve dönüşümlerin önemini/tehlikesini daha da arttırmaktadır. 2017 Mayıs ayında patlak veren Katar krizi aslında Arap devrimlerinin artçı sarsıntılarının Körfez'e bir yansımasıdır.

Ortadoğu'da yaşanan bu elim gelişmelerin zirvesinde olduğumuz bu zor günlerde, İslam'ın tüm farklılıkları bünyesinde barındırmayı başaran bir din olduğunu hatırlatacak canlı bir örneğe şüphesiz herkesin çok ihtiyacı vardır. Bu noktada son senelerde coğrafyamızda yaşanan bu etnik ve siyasi mezhepçilik üzerinden çıkarılan kaosa karşı bir alternatif model oluşturulabilecek ülkelerden olan Umman Sultanlığı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Tarihi en eski Körfez ülkelerinden biri olan Umman, yanı başındaki komşusu Yemen'den farklı olarak 50

seneye yaklaşan bir süredir siyasi ve sosyal bir istikrar sergilemektedir. Bünyesinde birden fazla etnik yapıyı barındıran ülke, Araplardan siyahilere, Belucilerden Hint ve Fars kökenli topluluklara kadar geniş bir etnik ve ırksal çeşitliliğe sahiptir. Yarım asırdır barış ve huzur içinde yaşamayı sürdüren Umman'ın yarımadadaki en yakın iki komşusu İran ve Suudi Arabistan'daki aşırı mezhepsel politikalarından etkilenmeden ülke içi istikrarı devam ettirmesi son derece önemlidir. Ülkede Sünni ve Şii mezhepleri yanı sıra İbadi mezhebi mensupları da oldukça yoğundur. Umman'da ayrıca Arapça ve İngilizcenin yanı sıra 20'den fazla yerel lehçe konuşulmaktadır. Sadece bu çeşitlilik bile ülkedeki sosyal dokuyu anlamada önemli bir göstergedir. Yabancı iş gücü ihtiyacı ve ticari nedenlerle ülkede bulunan Hindu ve Hristiyanların ülke nüfusunun yarısını oluşturması da burada belirtilmesi gereken önemli bir durumdur. Bütün bu farklılıklarına rağmen Umman, tarihinin hiçbir döneminde mezhepsel bir savaşa yaşamadığı gibi son 50 senelik dönemde de hiçbir savaşa karışmamış ve hiçbir ülkenin de ülkesinin demografik yapısını bozmasına izin vermemiştir.

Âdeta demirden bir duvarla çembere alınmış gibi her şeyden uzak bir şekilde yaşayan Umman halkı, birden farklı yönü olan çoğulcu yapısına rağmen bir arada sorunsuz yaşamayı nasıl başarmaktadır? Bir arada yaşama konusuna örneklik teşkil eden yapısının altında yatan sebepler nelerdir? Umman, mezhepler üzerinden savaşların günden güne arttığı günümüzde bir model oluşturabilir mi? Bu çalışmada bu soruların cevapları aranmaktadır.

Mezhepsel Uzlaşmada Umman Örneği

Tarihinin en hassas dönemlerinden birini geçiren İslam dünyası için din kardeşliği ve hoşgörü kültürünün yeniden canlandırılması konusu elzem bir mesele haline gelmiştir. Müslümanlar, Allah'ın ayetlerini yeniden ve ısrarla hatırlamaya en çok ihtiyaçları olduğu bir zamandan geçmektedirler. Nitekim Allah; *"Hep birlikte Allah'ın ipine sarılın, parçalanıp bölünmeyin, Allah'ın size nimetini hatırlayın."* (Ali İmran/103) ayetiyle tam da içinde yaşadığımız bu duruma işaret etmektedir.

Mezhepsel kimlik seçmek ya da belli bir ırksal kimlikle şartlanmak sureti ile hayatı yorumlamaya çalışmak, siyasi meselelerde taraf olmak/almak biraz da kişilerin içlerinden geçtikleri zor ve sıkıntılı durumlarla alakalıdır. Fakat burada asıl önemli olan, bu gibi durumlarda ayrılıkçı kavramların sivrilmesine izin vermemekle bilinçli bir farkındalık oluşturmaktır. Umman'da hayata geçirilen de aslında tam olarak budur.

Bugünün Ortadoğu'sunda birbirinden farklı mezhebî unsurları bünyesinde barındıran Umman Sultanlığı, halkına yarımadada diğer ülkelerin hiçbirinde görülmeyen bir hoşgörü ortamı sunmaktadır. Ülkede İbadiler başta olmak üzere Sünni ve Şii topluluklar bir arada huzur içinde yaşamaktadır. Bu, son bir iki senedir ortaya çıkan bir durum olmayıp ülkenin tarihî geçmişinde de yer alan ciddi bir olgudur. Umman, hiçbir zaman mezhep güdümlü bir savaşa tanık olmamıştır. Tarihinde Portekiz ve İran işgaline uğrayan Umman, bir dönem de Suudi/Vahhabi baskısıyla karşı karşıya kalmıştır. Ummanlılar hem bu işgal dönemlerinde kendi kimliklerini kaybetmemiş hem de Vahhabi baskısına karşı koyarken mezhebî refleksler sergilememiştir.

Umman Sultanlığı, kaynaklarda belirtildiğine göre, Osmanlı Devleti hâkimiyetine de girmemiştir. Hatta 18. yüzyılda Osmanlı, Basra'da yaşadığı Fars kuşatmasında Umman'dan yardım istemiştir. Dönemin Umman İmamı Ahmed b. Said Osmanlılara deniz yoluyla bir yardım filosu göndermiş, bu vesile ile Fars baskısını Basra'da kıran Osmanlı, Ummanlılara teşekkür mahiyetinde her yıl belli miktarda bir mükafat ödemesi yapmıştır. Umman kendi tarihinde herhangi bir ülkeyi de işgal etmemiştir. Bir dönem imparatorluk seviyesine çıktıkları Afrika bölgesindeki varlıkları da ticareti geliştirmek üzere başlayan seferlerin daimi konaklamaya geçmesi şeklinde gerçekleştirmiştir.

Umman, kendi tarihinde yarımadadaki komşuları başta olmak üzere deniz yolu ile komşu olduğu ülkelerle de son 50 senedir herhangi bir husumet içine girmemiştir. Yemen'in tarihi iç savaşlar ve imamlar arası mücadelelerle geçerken en yakın komşusu olan Umman, Yemen'e maddi yardım dışında hiçbir şekilde müdahale etmemiş, sadece Yemen'deki savaşın kendi ülkesine sıçramaması için gerekli siyasi ve sosyal tüm tedbirleri almıştır.

"Genel olarak Ummanlı kimliğinde birleştikleri görülen Ummanlıların mezhepsel farkındalık içine girmeden bir arada yaşama pratiklerinin asıl nedeni, ülkede istikrarlı bir siyasi devlet düzeni olmasıdır."

Bugün 2,5 milyon Ummanlının yaşadığı Umman Sultanlığı, Körfez’de bir Arap ülkesi olarak kökenleri Yemen, İran, Pakistan, Hindistan ve Afrika gibi farklı ülkelere dayanan insanlardan oluşmaktadır. Bu nedenle Umman insanının ırksal yapı farklılığı bir arada yaşama konusunda çok önemli bir örnekliktir. Nüfusun çok büyük kısmı Yemen kökenli Araplardan oluşsa da zaman içerisinde farklı nedenlerle alınan ve verilen göçler, ülkede etnik bir çeşitlilik oluşturmuştur. Ummanlılar bugün kendilerine sorulduğunda geldikleri kökleri unutmış olmamakla birlikte onları birleştiren büyük payda olan Ummanlı olma özelliğini ön plana çıkarmaktadırlar. Farklılıkların bir arada ayırt edici unsur olmadan bulundurulması kolay olmayan bir durum olsa da Ummanlıların bunu başarmasındaki en önemli etken, tarihlerinde yaşadıkları işgaller nedeniyle birbirlerine karşı geliştirdikleri hoşgörü ve uyumdur.

Genel olarak Ummanlı kimliğinde birleştikleri görülen Ummanlıların mezhepsel farkındalık içine girmeden bir arada yaşama pratiklerinin asıl nedeni, ülkede istikrarlı bir siyasi devlet düzeni olmasıdır. Umman Sultanı Kabus, ülkeyi 47 yıldır yönetmektedir. Bu durum ülkede siyasi istikrar kadar belli bir siyasi geleneğin de oluşmasında olumlu katkı sağlamıştır.

Ülke, mezhebî olarak İbadiler, Sünniler ve Şiilerden oluşsa da kadim bir kabile toplumu olan Umman, bu durumu kendisi için olumlu bir hale çevirmiştir. Halen bu özelliklerini ciddi ölçüde muhafaza eden Ummanlılar için mezhepsel yönelişten ziyade kabile ruhu daha belirleyicidir. Sosyal yaşama damgasını vuran birlik ve beraberlik ruhunun gücü de bu yapıdan kaynaklanmaktadır.

Umman’da mezheplerin oran olarak net yüzdeleri bilinmemekle birlikte İbadiler, Sünniler ve Şiiler şeklinde bir sıralama yapılmakta ve nüfusun yarısından fazlasını İbadilerin oluşturduğu ifade edilmektedir. Umman devleti, böyle bir istatistiksel raporun hazırlanmasından/yayınlanmasından özellikle toplumsal birlik ve beraberliğe zarar vermesi endişesiyle kaçınmaktadır. Mezhep siyaseti ülkede kabul gören bir yaklaşım olmadığı için sayısal değerlerin birinci derecede önemli olmadığı da söylenebilir. Örneğin ülkede mezhepler için ayrı camiler yoktur. Ummanlılar tüm mezheplerden insanların bir arada ibadet ettiği camilerde namaz kılmaktadır. Fakat aynı zamanda ülkede Şiilerin kendi ibadet mekânları olan Hüseyiniler de bulunmaktadır. Şiilerin akidevi inançlarına saygı gösteren ülke yönetimi, aşırılığı tüm mezhep müntesipleri için yasaklamıştır.

Umman’da adli meseleler Umman Yüksek Mahkemesi tarafından görülmektedir. Türüne göre kısımlara ayrılan mahkemelerde adli yargıçlar görev yapmaktadır. Mezhepsel asabiyet ve bunun üzerinden işlenebilecek suçlarla doğrudan yüksek mahkeme ilgilenmektedir. Kasıtlı ve planlı olarak işlenen bu tür suçlara 10 seneye kadar hapis cezası uygulanmaktadır. Ülkede çok nadiren karşılaşılan bu türden vakalar, son dönemlerde bölgede artan şiddet olayları nedeni ile daha sıkı takip altına alınmakta ve yüksek mahkeme son yıllarda halkı bilinçlendirme amaçlı uyarı yazıları yayımlamaktadır.

Umman Örnek Olmayı Nasıl Başardı?

2011’de başlayan Arap halk isyanları nedeni ile coğrafyada yaşanan hızlı dönüşümler, kendi içlerindeki birikmiş sorunlar dolayısıyla bölgedeki hemen her ülkeyi etkilemiştir. Ancak bu halk devrimleri başlangıçta Körfez’in zengin ülkelerini pek sallamasa da 2014 yılında düşen petrol fiyatları Körfez ülkelerini ekonomik bir devrimle karşı karşıya getirmiştir.

Bu anlamda Arap Yarımadası’nda devrimi sokaklara inerek bizatihi yaşayan ve başkanını değiştiren tek ülke Yemen olmuştur. Yarımada’nın en fakir ülkesi olan Yemen’de devrim kısa sürmüş, yıllardır biriken sorunların çokluğu ve ekonomik yetersizlikler sebebiyle kıskırılan gruplar (Husiler) güçlenmiş ve ülke dışı güçlerle anlaşarak seçilmiş hükümeti devirmişlerdir. 2015’te Suudi Arabistan öncülüğünde ülkeye hava saldırıları düzenlenmiştir. Müttefik Güçleri olarak isimlendirilen bu askerî güce Umman hariç bütün Körfez ülkeleri katılmıştır. Devrim başladığında Yemen’in iç meselelerine karışmayan Umman, devrimden sonra da yaşanan iç karışıklıklara askerî harekâtla yanıt verilmesinin yanlış olduğunu savunarak katılmamıştır. Yine 2017 Mayıs ayında Suudi Arabistan liderliğinde başlatılan Katar ablukasına da Umman ve Kuveyt hariç Körfez’in tüm ülkeleri destek vermiştir.

Genel olarak Arap Baharı ile başlayan devrimlerde, özel olarak ise Körfez'de yaşanan krizlerde kendi ülkesindeki istikrarını siyasi ve sosyal mecralarda muhafaza eden, diğer Körfez ülkeleri arasında en fakir olarak telakki edilmesine rağmen en güçlü toplumsal altyapıya sahip olan Umman, nasıl oluyor da sıcak gelişmeler yaşayan Körfez ve Arap ülkeleri arasında sağlam bir şekilde varlığını devam ettirebiliyor sorusunun cevabı, bu noktada dikkatle ele alınması gereken önemli bir konudur. Buna ilave olarak bölge, mezhepsel güdümlü siyasi oyunlar ve etnik yapı üzerinden geliştirilen asabiyet ile kasılıp kavrulurken, Umman'ın bu olayların uzağında, bunlardan etkilenmeden nasıl kalabildiği de ayrıca üzerinde durulması gereken bir meseledir. Zira bugünün Umman'ı mezhepsel çoğulculuğu barındıran ve buna istinaden bünyesinde sayısız farklı ırk, renk, din ve mezhebin olduğu bir ülkedir.

Umman'ın yarımada da diğer komşularından farklı olarak toplumsal çoğulculuğu bir arada başarılı bir şekilde sürdürmesinin nedeni, izlediği iç ve dış siyasettir. İç siyasette halkını Ummanlı kimliği ile bilinçli bir milliyetçilik düzlemine çeken Umman Sultanı Kabus'un ülkesindeki aşiret, kabile ve mezhebî farklılıkları büyük ölçüde kırdığı anlaşılmaktadır. "Dışarıda güçlü olmanın yolu içeride güçlü olmaktan geçer" sözü sultanın sıklıkla kullandığı bir söz olup bugün ülkedeki herkesin diline yerleşmiş bir düstur haline gelmiştir.

"Umman'ın yarımada da diğer komşularından farklı olarak toplumsal çoğulculuğu bir arada başarılı bir şekilde sürdürmesinin nedeni, izlediği iç ve dış siyasettir. "Dışarıda güçlü olmanın yolu içeride güçlü olmaktan geçer" sözü sultanın sıklıkla kullandığı bir söz olup bugün ülkedeki herkesin diline yerleşmiş bir düstur haline gelmiştir."

Dış siyasette Suudi Arabistan ve İran gibi güçlü ülkelerle zorunlu bir birlikteliği olan Umman, bölgesinde dengeyi sağlayabilmek için sakin, ani tepki vermeyen, intikam siyasetinden uzak bir anlayışla ayakta kalmayı ve komşularını dost edinebilmeyi başarmıştır. Kabus'un ülkede ve bölgede izlediği hoşgörü siyaseti ile sosyal-siyasi istikrarı sağladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Umman'da hoşgörü her ne kadar geleneksel devlet ilkesi olsa da modern dönemde bu siyasetin kalıcı izlerini Kabus'un inşa ettiğini söylemek mümkündür. Sadece kendi ülkesinin istikrarı için çıkarıcı ilişkiler kurmayan Umman'ın tarihinin farklı dönemlerinde komşusu Yemen'e siyasi ve ekonomik olarak yardım ettiği de bilinmektedir. Bu anlamda 1981'de kurulduğu günden itibaren Körfez İşbirliği Teşkilatı'nın üyesi olan Umman, 1990'lı yıllarda Yemen'in de birliğe alınmasını teklif etmiştir. Fakat hem nüfus olarak kalabalık olması hem de maddi gelirlerinin az olması nedeniyle diğer Körfez ülkeleri Kabus'un bu teklifini reddetmiştir. Sultan bu teklifi, tarihi siyasi istikrarsızlık içinde geçen Yemen'in de siyasi anlamda güçlenmesini arzu ettiği için yapmıştır.

Körfez teşkilatının ekonomik olarak en güçlü, siyasi olarak da nüfuzu en yüksek üyesi olan Suudi Arabistan ile Umman arasında 17-18. yüzyıllarda Vahhabi hareketi nedeniyle, daha sonraları da sınırların çizilmesi nedeniyle sorunlar yaşanmasına rağmen Sultan Kabus meselelere Arap asabiyeti ile yaklaşmamış, bu sorunları denge ve hoşgörü siyaseti ile çözmüştür. Suudi Arabistan'ın Sünni dünyanın en güçlü ülkelerinden biri olduğu gerçeğini idrak eden Sultan Kabus, komşusu ile sorunsuz bir ilişki sürdürmeyi öncemiştir. Diğer yandan İran ile de tarihi ve ekonomik anlamda sıkı ilişkileri bulunan Umman için, bir ülke için diğerini önceme siyaseti gütmeyi söylemek yanlış olmayacaktır.

Umman'ın içinde bulunduğu coğrafi sınırların getirdiği zorunlu beraberlikler sonucu oluşan sorunları büyütmemek ve yaşanan olumsuz hadiseleri sürekli dile getirmeyerek aşmaya çalıştığı söylenebilir. Nitekim 2015'te Yemen'deki Husi milislerin gücünü kırmak için Yemen'e harekât kararı alan Suudi Arabistan öncülüğündeki Müttefik Güçler arasında yer almayı reddeden Körfez'deki tek Arap ülkesi Umman olmuştur. Olayları büyütmeyen Umman'ın dış politikada intikam mirasçılığı yapmadığını söylemek mümkündür.

Umman 1996'dan beri anayasada belirtilen kanunlarla yönetilmektedir. Ülkede mutlak monarşi gereği ilk ve son söz sultana aittir. Bununla birlikte Arap devrimlerinin Umman'a getirdiği olumlu bir yansıma olarak ülkede halka Şura Meclisi'ni seçme hakkı verilmiştir. 2017 Kasım ayında *France 24* kanalına röportaj veren Şura Meclisi Başkanı Halit Al Ma'veli Umman'da siyasi parti olmamasını ülkesi için büyük bir şans olarak değerlendirmiştir. Belediye meclis başkanlarının da sultan tarafından atandığı ülkede meclis üyeleri halk tarafından seçilmektedir. Bu uygulamayla halkın aşamalı olarak yönetimde pay sahibi olması hedeflenmektedir. Meclislerin kurulmasından önce de meydan gezileri ile her bölgeyi ziyaret eden Kabus'un halkı tarafından sevilen bir lider olması, toplumsal huzurun idamesinde çok önemli bir özelliktir. Ülke idaresi tarafından dikkate alındığını hisseden Umman halkı, demokrasi ve siyasi parti kavramlarını olmazsa olmazı olarak görmemektedir. Bununla birlikte meclislerin güçlendirilmesi ve daha aktif bir başbakan arzu eden halk, gelecekte kendini temsil eden ve daha işlevsel bir meclis de talep etmektedir.

"Umman'da her kesimden insan yeterlilik esasına göre görevlendirilir. Mezhep ve kabile yapısına göre önceleme ya da öteleme olmadığı için toplumda herhangi bir gruba karşı bir husumet ortaya çıkmasının da önüne geçilmiştir."

Ülkede insanlar arasında hoşgörölü bir ortamın devamında ekonomik durumun da önemli bir payı vardır. Umman'da her kesimden insan yeterlilik esasına göre görevlendirilir. Mezhep ve kabile yapısına göre önceleme ya da öteleme olmadığı için toplumda herhangi bir gruba karşı bir husumet ortaya çıkmasının da önüne geçilmiştir. Umman, petrol ihracatçısı bir ülke olduğu için geliri petrol ve az miktarda gaz ihracatına dayalıdır. Üretim ve sanayi sektörü olmadığı için memurlar toplumun en önemli kesimini oluştururlar. Memur maaşları son yıllarda yapılan düzenlemelerle iyi bir seviyeye çekilmiştir. Buna göre en düşük memur maaşı 800 Umman riyalidir.

Basın ve medya gücünün ülkede iç kaostan artmasında olumsuz bir etkisi olduğunu düşünen Kabus, bu sebeple medyanın son derece kısıtlı bir alanda çalışmasına izin vermektedir. Ülkede basın olabildiğince sade hatta zayıftır. Ulusal haberlerden ziyade ülke gündemine ilişkin haberlere öncelik verilmektedir. Umman'da biri resmî olmak üzere üç özel televizyon kanalı vardır. Bu kanalların siyasi içerikli kışkırtıcı yayınlar yapması yasaktır. Dahası dinî içerikli programlar da yayın kurulu tarafından izlenmektedir. Mezhep taraftarlığı yapmak yahut belli bir cemaati öne çıkaran söylemler de aynı şekilde yasaktır ve günümüz itibarıyla ülkede canlı yayın yapan tartışma programlarına da izin verilmemektedir. Hükümet bu yönü ile eleştirilere maruz kalsa da Umman'da bu yapının uzun süreler daha korunacağı tahmin edilmektedir.

Sultan Kabus Yönetimi

Ölümçöl Kimlikler kitabında Amin Maalouf, "Ötekiyle yan yana yaşamaktan her zaman rahatsızlık duymuş olan Hristiyan Batı, ifade özgürlüğüne saygı duyan toplumlar ortaya çıkarabilmişken uzun zaman yan yana birlikteliği uygulamış olan Müslüman dünyası neden artık fanatizmin kalesi olarak görülüyor?" sorusunu sormaktadır.

Bugün İslam dünyasında yaşayan Müslüman halkların büyük çoğunluğu diğer din mensubu kardeşlerinden nefret etmez, dahası Müslümanlar Avrupa ve daha birçok yerde farklı dinlerden insanlarla rahat bir şekilde yaşamayı sürdürebilirler. Fakat Müslüman ülkelerdeki yöneticilerin din/mezhep kavramlarını işlerine geldikleri zaman siyasi çıkarları için kullanması ile bu kavramlar siyasi bir yapı kazanmıştır. İran'ın Şiilik, Suudi Arabistan'ın Sünnilik üzerinden argümanlar kullanması ile İslam dünyasında bir nevi İslam içi taraflar oluşmuş/oluşturulmuştur. Aslında özünde İslam ne mezhebe dayalıdır ne de mezheplerden uzaklara atılacak kadar onlardan ayırdır.

Siyasal İslam, mezhepler, mezhepçilik derken Umman Sultanı Kabus bu meseleyi kendi ülkesinde çözmüş görünmektedir. 21. yüzyıl Ortadoğu'sunda sultanlık ile yönetilen Umman, aynı zamanda din işlerinin devlet işlerinden ayrı tutulması yönüyle de laik bir devlet olarak görülmektedir. Umman toplumunu oluşturan Müslüman grupların neredeyse tamamı farklı mezhep ve ırklara mensuptur ve ülke şer'i hukukla yönetilmektedir. Bununla birlikte ülkede İran yahut Suudi Arabistan gibi yoğun bir şeriat havası hissedilmemektedir.

Sultan Kabus'tan önceki dönemde imamlık sisteminin dinî/sembolik varlığı ülkede farklı gruplar arasında gerginlik ve anlaşmazlıklara neden olmuştur. Yönetime geldikten sonra Kabus 1970'te imameti kaldırmış, bunun yerine şeriatı anayasanın temeline koyarak insanları inandıkları dinden uzaklaştırmamıştır. Burada dikkatlerden kaçmaması gereken önemli bir nokta, Ummanlıların neredeyse tamamının belli kabilelere mensup dindar insanlar olduğudur. Bu yönü ile imamet gibi ülke tarihine ve mirasına damgasını vurmuş bir kurumun kaldırılması sonrası oluşacak dinî boşluğun bu şekilde tamamlanması, halk arasında yöneten/yönetilen ilişkisindeki en önemli meselelerden olan dinin doğru bir yere oturtulması ile mümkün olmuştur.

Kabus'un burada en önemli avantajı, ülkede kendinden önce ciddi bir devlet yapısının ve kurumlarının oluşmaması nedeni ile her şeyi kendisinin kurmuş olmasıdır. Bu anlamda modern zamanda belki de en yeni devlet kuran sultan kendisidir.

"21. yüzyıl Ortadoğu'sunda sultanlık ile yönetilen Umman, aynı zamanda din işlerinin devlet işlerinden ayrı tutulması yönüyle de laik bir devlet olarak görülmektedir. Umman toplumunu oluşturan Müslüman grupların neredeyse tamamı farklı mezhep ve ırklara mensuptur ve ülke şer'i hukukla yönetilmektedir."

Umman'da şer'i kuralların yanı sıra bazı hukuk kuralları da modern hukuka göre düzenlenmiştir. Ülkede kısas uygulanmakla birlikte bu konu gündem yapılmaz. Modern dönemin kadıları mahkemelerde görevlidir. Kadı ve avukatlar, müfredatlarında İslam hukuku derslerinin de olduğu hukuk fakültelerinden mezun olarak bu görevlere gelirler.

Mezhep çoğulculuğu nedeni ile kargaşaya yol açabilecek durumlar, tüm mezhepler arasında ittifak edilen, tabiri caizse uygulanması en kolay olan maddeler, dinî fetva gerektirmekten çıkarılmış ve medeni yasa haline getirilmiştir. Yani kadıların elinde mezhebî fetva verme gibi bir yetki bulunmamaktadır. Herkesin üzerinde anlaşabileceği temel meseleler, âlimlerin ittifak ettiği kabul gören fetvalar esas alınarak hazırlanmıştır.

Kabus, hoşgörü ve barış yanlısı bir sultan olarak bilinmektedir. Savaşı sevmeyen değil savaştan kaçınan biri olması nedeniyle ülkede yaşanan her sorunu hoşgörü ile çözebileceğini düşünmüş, bundan dolayı da kanunları buna uygun olarak hazırlatmıştır.

"Siyasi mezhepçilik yapmak ülkede kanunlar ile yasaktır. Mezhepler hakkında konuşmak, birine "mezhebin ne" diye sormak da kanunen cezası olan durumlardır."

Siyasi mezhepçilik yapmak ülkede kanunlar ile yasaktır. Mezhepler hakkında konuşmak, birine "mezhebin ne" diye sormak da kanunen cezası olan durumlardır. İnsanların zamanla ilgisinin bu alanlardan uzaklaşmasına ve farkındalıklarının azalmasına neden olan bu hukuki düzenleme, siyasi, ekonomik ve sosyal diğer faktörlerin yardımı ile amaca yönelik fayda sağlamaktadır.

İstikrarlı bir ekonomik bütçe ile ülkesini kalkındıran Kabus için orta ve kısa vadede en büyük avantaj petrole dayalı gelirlerdir. Ancak petrol gelirleri dışında herhangi bir gelir kaynağı bulunmayan ülke için bu durum gelecek nesiller için son derece önemli bir sorun potansiyeli taşımaktadır.

Umman Sultanı Kabus, ülkesinde mezhepsel ve ırksal anlamda imtiyazlı bir sınıf oluşmasına izin vermemiştir. Ülkede sultanın geldiği aile üyeleri kısmen bazı ayrıcalıklara sahip olsalar da Umman'da Körfez'in diğer krallıklarında olduğu gibi "Emir" kavramı oluşmamıştır ve aile yakınlarının toplum üzerinde ezici bir güçleri bulunmamaktadır. Nitekim Kabus'un yakın akrabaları en fazla bakanlık, müdürlük seviyesinde hizmet vermektedir.

Sultan Kabus ülkesini siyasi, dinî ve ekonomik olarak istikrarlı bir şekilde yönettiği için halkının büyük ilgi ve sevgisine mazhar olmuştur. İrk, din, mezhep ayrımı yapmadan toplumda rahatsızlık oluşturacak burjuvanın da oluşmasını engelleyerek önemli toplumsal meseleleri çatışmaya meydan vermeden çözmesi, Umman'da mezhepler arasında bir arada uyum içinde yaşayabilen bir toplum oluşmasının en temel sebebidir.

Jeopolitik

İran ile kadim kökleri, Pakistan ve Hindistan ile deniz komşulukları ve Arap Yarımadası'ndaki komşularıyla da kara sınırları bulunan Umman, bir yönü ile Arap dünyasının bir gerçeği iken diğer yönü ile yüzü Asya'ya bakan bir deniz ülkesidir. Konumundan dolayı Umman, tarihin erken dönemlerinde hem çok göç almış hem de bir dönem ülkedeki kaynak yetersizliğinden dolayı çok fazla göç vermiştir. Diğer Körfez vatandaşları arasında uzun süreli gurbette yaşayan/çalışan tek halk Ummanlılardır.

Meşhur "coğrafya kaderdir" deyiminin canlı olarak Umman'da yaşandığını söylemek mümkündür. Zira Umman, petrol öncesi dönemde deniz ticareti ve balıkçılıkla geçinen bir kabile ülkesidir. Sade ve mütevazı bir yaşam süren Ummanlılar, petrol gelirleriyle zenginleşseler de bugün hâlâ büyük ölçüde bu özelliklerini

korumaktadırlar.

"398.000 kilometrelik yüz ölçümü ile Türkiye'nin yarısı kadar bir toprağa sahip olan Umman'ın nüfusu, ülkedeki yabancılarla birlikte toplamda 5 milyondur."

398.000 kilometrelik yüz ölçümü ile Türkiye'nin yarısı kadar bir toprağa sahip olan Umman'ın nüfusu, ülkedeki yabancılarla birlikte toplam 5 milyondur. Önceleri ticaret, yakın dönemde de hizmet sektöründe çalışmak için gelenler, Umman'da diğer Körfez ülkeleri gibi oldukça renkli bir yapı oluşturmaktadır. Bugün Umman'a giden biri; burada aynı zamanda Hindistan, Pakistan ve Bangladeş kültürünü bu bölgelerden gelip Umman'a yerleşmiş insanlar vesilesi ile öğrenebilir. Burada özellikle ifade etmek gerekir ki, Hindistan hem ilişkiler olarak hem de kültür olarak Umman'a en yakın ülkedir. İki ülke arasında çok iyi olan ticari ilişkilerin yanı sıra kültürel ve sosyal anlamda da çok büyük bir yakınlaşma vardır. Hintliler ülkede en iyi çalışan, en çok sevilen ve değer gören yabancı sınıfı oluşturmaktadır. Sakin ve sessiz bir millet olmalarıyla da Ummanlılara çok benzerler.

Hizmet sektöründe çalışan yabancıların çokluğu ve sosyokültürel yakınlaşma nedeni ile Ummanlılar farklı kültürlerle daha fazla açılmak zorunda kalmıştır. Örneğin bugün Arap ülkelerinde büyük sını üzerinde yenen etli pilav yemeği bir Hint yemeğidir. İçindeki baharatından kullanılan malzeme türüne kadar hemen hepsi Hindistan menşelidir.

Arap Yarımadası'nda Arap ülkeleri arasında Suudi Arabistan'dan sonra en büyük coğrafya Umman'a aittir. Her ne kadar büyük bir kısmı çöl olsa da kadim devlet geleneği ve uzun tarihi ile Umman, diğer Körfez ülkeleri arasında saygın bir konuma sahiptir.

Umman, ekonomik gücünün farkındadır ve yöneticileri ülkenin kalkınması ile meşguldür. İki yanı denizlerle çevrili olan Umman'ın en büyük sınır komşuluğu Suudi Arabistan ile. Genel devlet gelenekleri ve siyasi duruşu gereği hiçbir ülke ile husumet kurmayan Umman'ın komşuları ile de arası iyidir. Suudi Arabistan ile zaman zaman gerilen ilişkilere rağmen Umman, ülkesinin iç işlerine kimseyi karıştırmamaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, dar bir coğrafi sınır ve sınırlı ekonomik şartlar ile ülkenin aktif bir siyasi çizgiye sahip olamayacağının bilincinde olunmasıdır.

İran ve Suudi Arabistan karşısında her zaman dengede bir siyaset izlemek zorunda kalan Umman, dünyaya petrol ihraç ederken gereksinimlerinin neredeyse tamamını deniz yoluyla ithal etmektedir. Bu nedenle etrafındaki ve hatta uzağındaki ülkelere de ihtiyaç duymaktadır.

Umman, İran'dan göç ederek sahillere yerleşen Fars kökenli toplulukları da ülkesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte ülkedeki Sünnilerin bir kısmı da Suudi Arabistan'a yakın bölgelerde ikamet etmektedir. O nedenle Umman, coğrafi sınırlarının gerçekliği ile ülkenin çoğulcu iç yapısını idrak ederek hareket etmektedir.

Sultan Kabus'un iç dünyasında İran'ın ayrı bir yeri vardır; fakat Suudi Arabistan'a karşı da hatırı sayılır bir saygısı söz konusudur. Aslında coğrafyanın jeopolitik bir güç olarak kullanılması Kabus zamanında çok vurgulansa da Umman tarihinde hemen tüm imamlar ve yönetimler, hiçbir ülke ve toplulukla savaşmamışlar ve topraklarında her ülkeden insanı ağırlamışlardır. Umman, bugün dünya ticaret ve petrol ihracatının devamında en işlek kullanılan limanlara sahiptir.

İbadiliğin rolü var mı?

Mezhepsel taraftarlık sorunu bugün Irak, Suriye, Lübnan, Bahreyn başta olmak üzere birçok ülkede Sünni-Şii grupları arasında devam etmektedir. Arap ülkelerindeki etnik toplulukların oranları tüm ülkelerde değişiklik göstermektedir. 2004 yılı rakamlarına göre Umman hariç Körfez ülkelerinin her birinde yaşayan Şiiilerin oranı %10'un üzerindedir.

Umman, kendi bünyesinde ırksal ve mezhepsel çeşitliliğe sahip bir ülke olarak İslamcı ayaklanmalarla ve aşiretçi, mezhepçi ve etnik şiddetle sarsılan birçok Arap devletinin aksine, farklı dinî gruplar ve aşiretler arasında hoşgörü ve uyumun barışçıl örneği olarak dikkat çekmektedir. Umman'ın mezhebî çeşitliliğinde

Sünni mezhepler olan Hanefi, Şafii, Hanbeli ve Malikilerin yanı sıra Şiiler ve İbadiler de yer almaktadır.

İbadiliğin kökleri Sıffin Savaşı'ndan sonra Hz. Ali'den ayrılan grubun onu fiilî olarak terk etmesiyle başlamaktadır. Grup ilk önceleri *Muhakkime* olarak anılsa da Irak'a gerçekleştirilen hicret sonrası yeniden bir ayrılık yaşanmıştır. Şiddet taraftarı olan diğer Harici gruplardan ayrılan İbadilerin bir kısmı Umman'a, bir kısmı da Kuzey Afrika'da bazı bölgelere göç etmiştir. Günümüzde ontolojik köken olarak tarihi Haricilere dayanan ve varlığını koruyan tek mezhep İbadilik'tir. Bu anlamda İbadiler, Hz. Ali'nin hakem tayinini kabul etmesinden sonra onu haksız bularak ondan ayrılan grubun günümüze ulaşan fraksiyonudur.

Bugün Umman'da halkın büyük çoğunluğu bu mezhep müntesibidir. İbadilerin en belirgin özellikleri, bilinenin aksine, hoşgörölü oluşlarıdır. İbadiler şahadet getiren herkesin Müslüman olduğunu kabul eder ve tekfir etmezler. İtikadi anlamda diğer Sünni mezheplerden ciddi farklılıkları yoktur. En belirgin özellikleri, ameli imandan bir cüz görmelerindedir. Bu nedenle muamelata çok önem gösterirler.

Tarihte başta Emeviler olmak üzere Abbasilerin, sonraki dönemlerde de Vahhabilerin baskısı altında kaldıkları için farklı şekilde zulüm ve eziyet yaşamışlardır. Belki de bu nedenle İbadiler diğer mezheplere çok ihtiyatlı yaklaşır ve herhangi bir surette tekfire gitmezler. İbadilerin en belirgin bir başka özelliği, yayılmacı siyaset izlememeleridir. İbadiler insanları kendi mezheplerine çağırmazlar; insanların mezhep kimliklerinden doğan sıfatları önemsemez, asıl olan iman ve ameldir derler. İbadiler, ortaya çıkış nedenleri ile alakalı olarak Vahhabi/Selefi ekol tarafından sayısız defalar tekfir edilmişlerdir.

"İbadiler insanları kendi mezheplerine çağırmazlar; insanların mezhep kimliklerinden doğan sıfatları önemsemez, asıl olan iman ve ameldir derler. İbadiler, ortaya çıkış nedenleri ile alakalı olarak Vahhabi/Selefi ekol tarafından sayısız defalar tekfir edilmişlerdir."

Fakat bütün bunlara rağmen İbadi mezhebi herhangi bir reddiye içine girmez ve fikirlerini sözlü sataşmalarla ortaya koymaya çalışmaz. Bugün Umman'da İbadiler diğer mezhep mensupları gibi normal bir yaşam sürerler. Özel olarak uyguladıkları bir dinî günleri ya da ayinleri yoktur. Sorulmadıkça İbadilik mezhebini anlatmaya da girişmezler.

Davranışlarında esnek olan İbadiler, amel ve ibadetlerinde oldukça dindardır. Çoğulcu bir mezhep yapısına sahip Umman'da yaygın mezhep olan İbadilik, aynı zamanda bölgedeki azınlık mezheplerden olması hasebiyle de diğer mezhep mensuplarıyla kardeşlik ve Müslümanlık paydasında birleşir. Bunun bir örneği olarak Umman Müftüsü Ahmed el Halili gösterilebilir. Kendisi İbadi bir âlim olan Halili, mezhebi ile ön plana çıkmaz ve tüm Umman'ın müftüsü olduğunu ifade eder. Umman'da mezheplere has özel camiler yoktur. Herkes her camide namaz kılabilir. Evkaf Bakanlığı İbadilerin kontrolünde olsa dahi her mezhepten imam bakanlık bünyesinde görevlendirilir. İnsanların dinî hassasiyeti doğrultusunda hareket eden ülke yönetiminin uyguladığı siyasetin yanı sıra Umman'da İbadilik, bir mezhep olarak bir arada uyum içerisinde yaşama kültürüne en büyük katkıyı yapan önemli bir faktördür.

Resmî Projeler

Şüphesiz Umman'da mezhepler arasında hoşgörü/uyum ortamının oluşmasında, izlenen siyasetin ve sosyolojik arka planın yanı sıra devlet tarafından yürütülen önemli projelerin de katkısı vardır. Resmî projelerin başında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen ayrımcılıktan uzak eğitim projeleri gelir. İlkokuldan üniversite sonuna kadar hiçbir kademedeki kitaplarda mezhep güdümlü bir içerik yer almaz. Sadece İslam'ın sade haline ve sahih sünnete göre hazırlanan *İslam Terbiyesi* kitaplarında mezheplere büyük İslam âlimleri tanıtılırken atıf yapılır. Özel olarak mezhepler konu olarak işlenmez, yer verilmez. Öğrenciler okullarda herhangi bir mezhep taraftarı olarak yetiştirilmez. Meselenin ilginç yanı, bu durum Umman'da yakın zamanda uygulamaya konulmuş bir yaklaşım değildir, 50 seneden uzun süredir bu şekilde devam etmektedir.

Bu sisteme bir diğer önemli katkı, Evkaf Bakanlığı nezdinde yürütülen projelerdir. Müslümanları hangi mezhepten olursa olsun İslam çatısı altında bir araya getirmek ve tüm mezhep mütefekkirlerinden de istifade etmek üzere her sene *Fıkıh İlimlerini Geliştirme Semineri* adı altında düzenlenen konferansa bütün İslam ülkelerinden farklı mezheplerden âlimler davet edilir. Ülkede birlik beraberlik şuuru ve âlimler

arasında görüş alışverişi yapılan bir barış ortamı sağlanması için gerçekleştirilen bu seminerler 10 seneden fazla bir süredir devam etmektedir. Umman yönetimi, Müslümanların İslam gibi büyük bir şemsiye altında birleşebileceklerini düşündüğü için buna benzer her tür proje ve çalışmayı desteklemektedir.

Aynı şekilde Evkaf Bakanlığı uhdesinde *Barış Sergisi* ismi ile Umman'daki bu hoşgörü ortamı dünyanın her ülkesinde anlatılmaya çalışılmaktadır. Umman'da mezhepler arasında yaşanan uyum ve uzlaş, Avrupa'nın birçok ülkesinde açılan sergilerle de anlatılmaktadır. Umman Evkaf Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen bu çalışma, şüphesiz İslam ve Müslümanlar için oldukça önemli ve örnek bir hizmettir. Yine Evkaf Bakanlığı bünyesinde yılda dört defa basılan *Tefahum* dergisi, 20 yıldan beri Umman'daki her tür İslami fıkhi gelenekten kişilerin kaleme aldığı yazı ve makalelerin yayınlandığı önemli bir ilmî dergidir. Dergide ayrıca Avrupa'dan ve tüm dünyadan önemli yazarların yazılarına da yer verilmektedir.

Bunlara ek olarak Sultan Kabus'un ilim kürsüleri de Umman'daki hoşgörü ve uyum ortamının diğer ülkelerde tanıtılması ve Sultan Kabus'un hoşgörü ve ilme destek siyasetini anlatan bir diğer önemli projedir. Avrupa ve ABD başta olmak üzere dünyanın 15'ten fazla üniversitesinde ilmî kürsüleri bulunan Umman, bu yolla genelde İslam'ı özelde de Umman'ın hoşgörü ve ilmî çalışmalarına desteğini anlatmaktadır.

Sonuç

Umman Sultanlığı, genelde Ortadoğu özelde Körfez'de vuku bulan siyasi krizler ve savaşların yoğun olarak görüldüğü son dönemlerde, istikrarlı bir şekilde varlığını devam ettirmektedir. Ülkede mezhepsel yapıların çoğulculuğu, bugünün Ortadoğu'sunda siyasi sorunlarda en fazla kullanılan argüman olurken, Umman bu konuda ülkenin önemli bir gerçeği olan mezhepsel çeşitliliği ve aynı zamanda mezhepler arasındaki uzlaşmayı da muhafaza ederek sürdürmektedir.

Ebetteki Umman'ın mezhepler arasında ortaya koyduğu bu uzlaşının birden fazla nedeni bulunmaktadır. Her şeyden önce ve en önemli neden uzlaş/hosgörü gibi kavramların ülke insanları arasında yerleştirilmiş bir genel kültür olmasıdır. Tarihinden gelen uyumlu/hosgörlü olma mirasına sahip Umman halkının son 50 senesine damgasını vuran Sultan Kabus'un da bu mirası olumlu yönde kullandığı görülmektedir. Sultanın siyasette ve ülke yönetiminde mezhep ve etnik köken ayrımı yapmadan, toplumda yaşayan bütün farklı grupları sadece insan, Müslüman ve Ummanlı şemsiyesi altında birleştirerek kısmi olarak milliyetçi kısmi olarak da İslam kardeşliği vurguları üzerinden yürüttüğü siyaseti başarılı olmuştur. Ülkede devlet başkanı nezdinde yürütülen bu siyaset, ülke kurum ve kuruluşlarının da genel politikası olarak sabitlenmiştir. Kendi ülkelerinde dışlanmayan gruplar, ülkelerinin gelişmesi için kendilerini topluma entegre etmişlerdir. Örneğin Şiilerin diğer topluluklardan hiçbir farkı yoktur. Onlar da kendilerine ait özel günlerde kutlama yaparlar, kendilerine has mescitler yapmalarına da müsaade edilmektedir.

Umman'ın bir diğer önemli özelliği de ülkedeki iki mecliste tüm bölgelerden kabilelerin temsil edilmesidir. Sultanın özel olarak bir gruba yakın durması söz konusu değildir ve ülkedeki hemen bütün kabile ve mezheplerden kişiler, gerek yüksek mevkilerde gerekse diğer görevlerde işe alınırlar. Bu durumun yıllardır bu şekilde devam etmesi de ülkede genel olarak bir uyum ve uzlaş ortamının sürmesinde etkili olmuştur.

"Sultan Kabus'un siyasette ve ülke yönetiminde mezhep ve etnik köken ayrımı yapmadan, toplumda yaşayan bütün farklı grupları sadece insan, Müslüman ve Ummanlı şemsiyesi altında birleştirerek kısmi olarak milliyetçi kısmi olarak da İslam kardeşliği vurguları üzerinden yürüttüğü siyaseti başarılı olmuştur."

Umman, bugün İran ve Suudi Arabistan'da görülen aşırı mezhepçi iç ve dış politika söylemlerinden sonra, mezhebî uzlaşî yönü ile örnek alınabilecek önemli bir tecrübeye sahiptir. Öte yandan bugün İran'da Sünni Müslümanların kendilerine ait bir camileri yoktur ve Sünnilerin yazdığı kitaplara İran hükümeti tarafından *Sünnilere aittir* damgası vurulmaktadır. Suudi Arabistan'da ise Şiiilerin yoğun olduğu bölgelerde sosyal hizmetlerin ne kadar yetersiz olduğu bilinmektedir. Hasılı, İslam ülkelerinde meselelerin mezhepsel kimlik üzerinden ele alınması, yapılan en büyük hatalardan biridir. Bu yüzden Umman'da başta Evkaf Bakanlığı olmak üzere, Eğitim Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve ülkede bu alanda çalışma yapan diğer kurumlar, mezhepsel sürtüşme yaşanan ülkeler için özel olarak takip edilmesi ve örnek alınması gereken kurumlardır.

Öte yandan Umman Sultanlığı bugün diğer bütün ülkeler gibi kendi içinde bazı sorunları olan da bir ülkedir. Hızlı büyüyen bir ülke olması nedeni ile nüfusa artış hızıyla orantılı iş sahaları açılmadığından ülkede işsizlik kısa sürede büyük rakamlara ulaşmıştır. Elbette bu ve buna benzer farklı sorunlar Umman'ın iç gündemini meşgul etmektedir, ancak bu çalışmada Umman'daki mezhepler arası uzlaşma pratiği ele alınmaya çalışıldığından bu konulara değinilmemiştir. Buradaki uzlaşî kültürü, bütün İslam coğrafyası için bir model oluşturabilecek ip uçları vermektedir. Bütün bunlara karşın elbette ki her ülkenin olduğu gibi Umman'ın da kendine göre olumlu ve olumsuz bazı yanları bulunmaktadır.

Herkesin etnik ve mezhebî kimliğine saygı gösterip toplumdaki çeşitlilikleri ayırt edici bir unsur olarak kıskırtmadıkça her toplum insan paydasında birleşebilecektir. Bugün Umman toplumu bu anlayışın en canlı örneğini oluşturmaktadır. Ayrıca Umman'da uygulanan bu hoşgörü veya uzlaşî tecrübesi örneğinin İslam'dan uzak ya da yabancı bir şey olmadığını da belirtmekte özellikle fayda vardır. Zira Allah Kur'an'da bize bizi bir arada yaşayabilmeyi emreder. Umman'da sağduyu ve akılcı bir siyasetle kültür haline getirilmiş olan bu gerçeklik, üzerinde durulup düşünölmeye değer bir örnekliktir.

Son olarak kimlik karmaşasını en yüksek düzeyde yaşama ihtimali olan bir yazarın nasihatine kulak verelim. Arap kökenli bir Hristiyan olan, bu nedenle de ana dili Arapça olan Amin Maalouf'un annesi Katolik, babası Protestan, büyükannesi Türk, büyükbabası ise bir Maruni'dir. 1976'daki Lübnan Savaşı sırasında 27 yaşında olan Maalouf, eşi ve bir çocuğu ile Fransa'ya hicret eder ve 30 seneye yaklaşan ikametî sürecinde kitaplarını artık Fransızca yazmaya başlar ve Fransız vatandaşlığı alır. Kendisine uzun yıllar boyunca sorulan "kendisini hangi ırka yakın hissettiği" sorusudur. Maalouf bu soruya *Ölümçül Kimlikler* kitabında "her ikisi de" diye yanıt verir. Dahası hem Fransız hem de Arap olmanın yanı sıra dilsel ve etnik çoğulculuğa da sahip olan Maalouf kitabında, ölümçül kimlik diyerek doğuştan gelen ırksal, milliyetçi ve cinsiyetçi ayrışmanın hayatın sonuna kadar taşındığına ve yaşam boyunca sanki öğrenilen yahut yaşanan hiçbir şeyin önemi yokmuşçasına buna sarılınmasına kökten karşı çıkmaktadır. Bu noktada Maalouf kendisine şu soruyu sorar; "Kendimden bir parçayı kesip atmış olsaydım, daha mı gerçek olurdu?"

Kaynakça

Cleveland, William L. *Modern Ortadoğu Tarihi*, 1. Baskı, (Çev. Mehmet Harmancı), İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.

Ebu Avn, Nasır. *Felsefetül Hüküm ve Devletül Müesseset fi Uman*, Ürdün: Darul Kunuz el Marife, 2014.

_____. *Sahafiyyun Balad Sahib Celale 1971-2011*, 1. Baskı, Ürdün: Dar el Kunuz, 2015.

el Ağberi, İsmail b. Salih, *el İbadiyye beyne Hirasat* (Din ve Siyaset Dünya), Umman, 2013.

el Arab, Muhammed Sabr. *ed Devle Fi Fikr İbadî*, 2. Baskı, Mısır: Dar el Şuruk, 2013.

el Bahrani, Imad b. Casim. *Muvahhid Uman Sultan Kâbûs b. Said*, Beyrut: Darul Arabiyye LilMevsuat, 2010.

el Ezkevi, Serhan b. Said. *Keşfûl Ğumme el Cami li Ahbar el Umme*, (Tahkik: Muhammed Ali Salih, Muhammed es Salimi), Uman: Vizaret Turas ve Sekafe, 2013.

el Haşmi, Said Sultan. *Umman İnsan ve Sulta*, Beyrut: Merkez Dirasat el Vihde el Arabiyye, 2013.

es Salimi, Abdullah. *Tuhfetul Ayan*, (Tahkik: Ebu İshak İtfayş), Umman, 1995.

eş Şaibiyye, Bedriyye bint Ali b. Cum'a. *Tesamuh Dini ve Esarihi fi Hukume Said b. Sultan*, 1. Baskı, Umman: Beyt Ğaşşam, 2015.

Gabbaş, Hüseyin: Uman, *ed Demokratiyye İslâmiyye Tekalid İmame ve Tarih Siyasi Hadis 1500-1970*, 4. Baskı, Beyrut: Dar el Farabi, 2006.

Giddens, Anthony. *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, (Çev. Tuncay Birkan), İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

İsmaili, Ahmed. "et taddudiyye el İsniyye ve el lugaviyye ve diyniyye fı Uman ve Alakatuhe bilistikrar Siyasi", *Omran İnsani ve Sosyal İlimler Dergisi*, 11, 2015.

Lewis, Bernard. *İnanç ve İktidar-Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2017.

Maalouf, Amin. *Ölümçül Kimlikler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Pappas Funsch, Linda. *Uman Fecr Cedid*, (Çev. Nasır b. Said b. Ahmed elKindi), Uman: Mekteb Müsteşar Celala Sultan Lişuun Sekafiye, 2016.

Şahin Utku, Nihal. *Kızıldeniz, Çöl, Gemi ve Tacir*, İstanbul: Klasik Yayınları, 2012.

Tesamuh Dergisi, 1. Sayı, Ürdün: Matbaa Camia el Ürdüniyye, 2013.

Uman 2016, Medya Bakanlığı: Umman, 2016.